

LEONARDOVI LABUDOVI

KAREN ESEKS

Preveo
Nikola Pajvančić
■ Laguna ■

Naslov originala

Karen Essex
LEONARDO'S SWANS

Copyright © 2006 by Karen Essex

Translation Copyright © 2006 za srpsko izdanje, LAGUNA

PROLOG

*LETA GOSPODNJEG 1506;
U MILANU POD FRANCUSKOM VLAŠĆU*

Izabela širi ruke poput anđeoskih krila preko hladnog mermernog obličja svoje sestre, prelazi prstima preko divno isklesanih nabora njene pogrebne haljine i nežnih vena na njenim šakama. Pored Beatrice, izgnani vojvoda Ludoviko leži kao da počiva, mada je zapravo još živ i diše vlažni vazduh pogane francuske tamnice. Izabela mora da pazi da svoj bol pokazuje samo pred figurom Beatrice, čije je lice tako spokojno na kamenom jastuku, i da ne gleda lice vojvode, koji je sada u nemilosti. Izabela zna da su oči iz stražnjeg dela crkve uperene u nju poput bodeža, spremne da izveste kako je njena zakletva da će „biti dobra Francuskinja“ zapravo laž. Klečeci, prislanja vrele, izvijene usne na obraze Beatricine posmrtno maske i šapuće.

Dakle, sestro moja, naša stara šala se obistinila – da ćeš postati debela kao majka kada jednom izrodiš decu. Bila ti je samo dvadeset jedna kada si umrla, a ipak su mi rekli da si počela da nosiš okomite pruge ne bi li sakrila gojaznost. Međutim, nisam ni sanjala da ćeš tako brzo toliko ostariti. A kad samo pomislim da sam dugo smatrala kako si ti ta koja je imala sreće.

Ko je mogao da predvidi ovakav razvoj događaja? Jesi li iz kriptе videla kako su kurve francuskih vojnika razvukle sve četiri stotine tvojih čudesnih haljina? Hiljade dragulja i bisera tako pažljivo zašivenih i vešto usađenih, otkinutih, pretpostavljam, da bi se kupio napitak za okončanje trudnoće neke drolje, ili da se izleči gadan čir, ili da kurva natrpa hranom svoju uskoro bezubu gubicu. Prošlo je samo nekoliko godina, a haljine za kojima sam čeznula odbačene su, prljave i izlizane, a ti si prah.

Ah, ali bar si sahranjena zadržavši delić svoje nevinosti. Nisi poživila da vidiš isto što i ja, niti da doneseš nemoguće odluke koje sam ja morala da donosim, niti da okrećeš leđa voljenima da bi preživela njihove sulude odluke. Sećaš se naših društvenih igara? Ti si uvek pobeđivala, tako vešta u kartanju, sve si iznenađivala svojim potezima i osvajala glavnu nagradu. I ja sam igrala sličnu igru, mada je svaki potez morao veoma pažljivo da se odigra. Nekim odlukama sam sama sebi sledila krv u žilama. Beatriče, ja sam figura na otrovanoj šahovskoj tabli, gde igrači svaki čas menjaju strane, bez ikakvog upozorenja. Sećaš se onog složenog sistema štihova u kome si se tako dobro snalazila? Uz pomoć koga si, histerično se kikoćući, pobeđivala u beskrajnim deljenjima? Sada svet oko nas ima novu dimenziju, koju ni ti ni tvoj vojvoda niste predvideli, ali ja jesam: Francuski aduti su jači od italijanskih, i to je to.

Da Fortuna nije bila tako prevrtljiva, tako nemarna, i da smo zamenile uloge – da sam dobila ono što sam želela – da li bih ja sada ležala u tvom grobu? Ili bi se tok istorije promenio? Kako je uopšte moguće da tvoj vrli suprug, za čijom sam pažnjom čeznula, trune u francuskoj tamnici gde mu utehu pružaju samo primerak Božanske komedije i jedan kepec? Zar ne bi volela da znaš čije lice priziva dok tone u san na slamarici punoj vaši – lice koje sestre? Koje ljubavnice? Siroti Ludoviko. Sada više nema ni slika majstora Leonarda da ga teše.

Moja nadmudrivanja s Leonardom su se nastavila. Pitam se da se nisi umešala iz groba, Beatriče, da osujetiš moje želje.

Bez tvog mešanja, a sa uticajem koji imam na njegovog novog mecenu, do sada je trebalo da postignem svoj cilj s Leonardom. On mi je lično obećavao, ali znaš koliko vredi Leonardovo obećanje. Ponekad mi se čini da je on najveštiji igrač od svih nas. A ipak, šapuće se da ću možda dobiti zadovoljenje od njega baš ove večeri. Zar to ne bi bilo ljupko, sestro moja? Onda bismo i ti i ja mogle da otpočnemo.

Zvono u kuli izbija pet sati. Volela bih da ostanem sa tobom i posle sutona. Sećam se kako nisi volela da te ostavljaju samu u mraku. Ali moram da odem i da se odenem za još jedan bal kralja Luja, gde ćemo se svi okupiti u istim onim odajama u kojima si ti nekada živela, sada u službi novog gospodara, pažljivo izbegavajući svaki spomen prošlosti – u koju spadaš i ti. Adieu, ljubavi moja. Sećaš se kako smo mrzele da govorimo francuski? Sada čovek mora stalno da ga govori.

Zvona su prestala i Izabela pretpostavlja da su njene pratilje postale nestrpljive. Ipak, shvata da joj se ne polazi. Ustaje, još jednom prelazeći dlanom preko sestrinog spokojnog lika, dodirujući joj kamene uvojke i prinoseći svoj topao obraz sestriinom hladnom i kamenom.

Beatriče, Beatriče, nije da te nisam volela. Bila si poput labudova u njihovom jezercetu – rođena trapava i ružna, izrasla u lepoticu, donela si čaroliju na svet, i pesmu u času svoje smrti. Ti mitsko stvorenje, ko je na zemlji ili iznad nje mogao da te ne voli? Samo, predugo sam zamišljala da si mi ukrala sudbinu, a sve vreme si je, zapravo, i toga niko nije bio svestan, čuvala za mene.

PRVO POGLAVLJE

X * FORTUNA (SREĆA)

IZ LEONARDOVE BELEŽNICE:

Kada se Fortuna javi, zgrabi je čvrsto za šiške, jer verujem, teme joj je ćelavo.

LETA GOSPODNJEG 1489; U GRADU FERARI

Odrasla je u zemlji bajki i čudesa. To Izabela objašnjava Frančesku dok jašu ulicama Ferare. Božić je, i mada na suvoj kamenoj ulici nema snega, konji iz nozdrva izbacuju oblake pare u ledeni vazduh.

Sada su joj prvi put dozvolili da prati svog verenika kroz grad, za vreme jedne njegove posete. Frančesko Goncaga, budući markiz od Mantove, došao je da se udvara svojoj budućoj nevesti i uživa u mnogim božićnim slavljima koja je priredio Izabelin otac, vojvoda Erkole d'Este, veliki mecena pozorišne umetnosti. Izabela veruje da će njena vrednost u Frančeskovim očima to više porasti što mu ona bude više govorila o tajnama i čudima Ferare, i što mu bude više pokazivala velelepne građevine svoga oca.

Baš u ovoj crkvi, kaže Izabela pokazujući Svetu Mariju od Gaza, na Uskrs pre skoro dve stotine godina, sveštenik je prelomio pričest nadvoje, i krv i telo su prsnuli, prekrivajući zidove crkve i prskajući pastvu.

„Parohijani su gledali sa strahopoštovanjem“, kaže Izabela, očiju raširenih od uživanja u priču. „Ferarski biskup i ravenški nadbiskup su došli da to vide. Odmah su prepoznali telo i krv Hristovu i objavili da je to istinsko čudo euharistije.“

Frančesko se ozbiljno krsti dok jašu kraj crkve, ali mu se obrve sumnjičavo izvijaju, pa ne izgleda nimalo u skladu s tim činom.

Beatriče kaska malo ispred dvoje zaljubljenih, dugačka joj se pletenica izazovno njiše u ritmu konjske grive, i kao da je taj razgovor zanima jednako kao i njenog konja.

„Zar nije tako, Beatriče?“, traži Izabela od sestre da potvrdi njenu priču, nadajući se da je ta čudna devojka neće opovrgnuti. Beatriče je za Izabelu zagonetka, za šta starija sestra krivi njeno odrastanje u Napulju, bez nadzora. Devojka je divaljš, neoblikovan stvor, naizmenično stidljiva, naivna, gordi i smela – ovo poslednje se posebno primećuje na jahanju ili u lovu. Kako je jedna tako sitna četrnaestogodišnjakinja, koja inače nije posebno hrabra, toliko vešta u muškim zabavama, prava je misterija za Izabelu, ali to je činjenica, bez obzira na sve.

„Ne bih znala. Nisam bila tamo!“, odgovara napokon Beatriče ne okrenuvši se, ali čuju kako se smeje sopstvenoj dosetki.

Zanjihana stražnjica životinje se ruga Izabeli, koja zna kako njena sestra umire od želje da im pobegne i isproba koliko joj je konj hitar. Frančesko je doveo Draga, čistog belog španskog paripa, iz svoje porodične ergele na ostrvcu Tejeto, kao dar devojčinom ocu. Ali Beatriče je smesta prisvojila životinju, pričala joj šapatom kakav bi trebalo čuvati za ljubavnika, pa skočila na njega i odjahala, kao da je pažljivo odgajani konj stvoren da nosi sitno devojče u ružičastoj haljini, a ne strašnog viteza u oklopu.

„Ispričaću ti za jedno čudo koje se desilo baš ovde u Ferari, a još je i bolje“, kaže Frančesko, približivši konja Izabeli tako da im se noge dodiruju. Ona zna da bi trebalo da se odmakne, zna da bi njena majka osudila takav nesmotren telesni dodir, bez obzira na to što su kožne jahaće čizme prepreka bliskosti za kojom oboje čeznu. Ipak, umesto toga jaše pažljivo i sporo kako bi nastavili da se dodiruju.

„Kakvo to čudo?“, pita ona, potisnuvši osmeh.

„Što je tvoj otac pristao da mi da tvoju ruku“, odgovara on.

Nemaš pojma koliko je to čudo, misli Izabela. Da je redosled događaja bio samo malo drugačiji, on bi se oženio svojeglavom devojčicom koja jaše ispred njih, ali on to ne zna. Kada je pre devet godina sklopljen bračni ugovor, Izabeli je bilo samo šest, a Beatriči pet. Koga je tada bilo briga koja će se sestra udati za kog čoveka, pod uslovom da oba braka donesu političku korist gradu-državi Ferari? Izabela želi da mu ispriča tu priču, ali bi onda morala da mu kaže kako bi mu život bio uništen da se sve dogodilo drugačije. A to nikako ne može da učini pred Beatriče.

Vojvotkinja Leonora je odavno kćerima usadila u glavu da spajanje dve plemenite kuće nije hirovita veza zasnovana na besmislicama kao što su naklonost ili privlačnost. Mir u Italiji zavisio je od tih brakova, posebno u ovom trenutku. Mlečani su postali dvostruko nasrtljiviji otkako su ih Turci izbacili iz Konstantinopolja. Počeli su da zadiru sve dublje u italijansko kopno zato što im treba zemlja za imanja i građane. Najmili su kondotijere* da osvajaju gradove – Veronu, Padovu i Vičencu, sve u blizini Ferare. Mlečani su želeli potpunu vlast nad svim trgovačkim putevima i rekama, a ne samo zemlju. Ferara je bila ugledna i snažna, ali mala. Da bi ostala nezavisna, morala je da ima jake saveze sa gradovima-državama Mantovom i Milanom.

* Ital.: *Condottiere* – vođa najamničke družine u Italiji, posebno u 14. i 15. veku. (Prim. prev.)

„Vi ste, devojke, ambasadori Ferare. Njena dobrobit zavisi od uspeha vaših brakova. Prema tome, ne smete učiniti ništa, *ništa*, da ugrozite te saveze. Pre braka ne smete učiniti ništa zbog čega bi porodice vaših budućih muževa raskinule veridbu. Ponašanje mora da vam bude besprekorno. Vi ste isto toliko zaštitnice dobrobiti Ferare koliko i naša vojska i naša riznica. Vi ste, zapravo, njena najveća blaga. A kada budete stupile u domove svojih muževa, očekujem da ćete se tako i ponašati. Vaša tela su one spona koje će nas sve držati na okupu i sprečavati sukobe i ratove. Ne mislite da će vam biti dozvoljeno da se ponašate kao žene iz bajki i pesništva. Vojvoda i ja to nećemo trpeti.“

Dok sada gleda Frančeska, Izabela za sebe misli kako je sigurno najsrećnija žena na svetu. Verenik joj nije lep, ali poseduje nekakvu sirovu snagu zbog koje ružni ljudi umeju da budu privlačni. Već su mu dvadeset i tri godine, i nikada neće biti visok, oči su mu buljave, i ona zna da će to s vremenom samo postati još i gore, zato što je videla kako starci koji od toga pate liče na gmizavce. A ipak je snažno građen, a dvorski maniri mu se tako uzbudljivo kose sa opakom iskrom u tim ispupčenim smeđim očima. Osim što potiče iz jedne od najdrevnijih plemićkih porodica u Italiji, već ga smatraju za izuzetno darovitog poznavaoaca ratnih veština, kome je suđena blistava karijera na bojnim poljima. Nema sumnje da će neku veliku italijansku vojsku voditi u mnoge pobeđe. Izabela oseća kako je Frančesko savršen čovek da joj pomogne u ostvarivanju njene sudbine – da ima moćnog muža i sa njim vlada velikom i prosvetljenom zemljom.

Beatrice, koja jaše tri konjske dužine ispred njih, počinje da ubrzava. Okreće glavu u stranu, izlažući pogledima verenika vragolast profil pre nego što će odjuriti na konju.

„Bolje da je pratimo“, kaže Frančesko, a na licu mu se javlja zabrinut izraz.

„To neće biti lako“, odgovara Izabela.

Izabela ne voli kada njen suđenik pokazuje zanimanje za njenu sestru, mada joj nije jasno zašto je tako. Kada nabroji

sve svoje izuzetne osobine, ne bi trebalo da brine baš nimalo. A ipak brine. Frančesko potiče iz porodice čuvene po odgajanju konja. Ništa neće uzburkati strasti Goncaga iz Mantove kao krupan konj, ili jahač koji ume s njim. Beatrice se još jednom osvrće pre nego što će proterati Draga ispod jednog od velikih gradskih lukova, na drum gde može da jaše brže. Frančesko prihvata izazov i ubrzava za njom na svom tamnom pastuvu, a dragulji na njegovom srebrnom sedlu love taman toliko zimskog sunca da zaiskre.

Izabela prati, ali sporije. Bilo bi krajnje neprilično jednoj dami da se takmiči sa svojom muškobanjastom sestrom u ovoj igri otimanja za Frančeskovu pažnju. Sem toga, neće da se oznoji u novoj haljini, pa da je posle bude sramota kada joj Frančesko bude pomagao da sjaše, kada je bude uzeo za ruku i krišom je primeo svojim usnama. Neka Beatrice sjaše u svom uobičajenom raspojasanom stanju – s vlažnom, ulepljenom kosom koja joj visi oko lica, okupana znojem kao konji koje tako besomučno jaše. Izabela se odlučuje za dostojanstveni kas dok se njih dvoje utrkuju pred njom. Najpre Frančesko preuzima vođstvo, onda ga Beatrice sustiže, tako je blizu da se iz daljine čini kako hoće da njen konj ugrize pastuva za stražnjicu.

Ako neko trezveno posmatra sestre, a Izabela se nada da Frančesko to čini, mora da primeti Izabeline prednosti. Izabela je čitav život provela uza skute svoje ugledne majke, dok je Beatrice od druge do desete godine ostavljena na napuljskom dvoru, na drugom kraju Italije, kao mirovna ponuda njihovom dedi, kralju Feranteu, koga su svi mrzeli ili ga se bojali, ali kome se Beatrice smesta dopala. Izabela besprekorno čita latinski i može da prati Vergilijeve *Ekloge*, na zadovoljstvo svojih učitelja i uglednih gostiju svoga oca. Beatrice su, s druge strane, po povratku u Feraru četiri godine terali da sustigne svoju sestru u učenju. Jedva ume da piše. Ume da odrecituje jednu ili dve pesme na latinskom, ali Izabela sumnja da ova ima ikakvu predstavu o tome šta govori. Izabela svira razne muzičke instrumente i peva

kao anđeo. Beatrice voli muziku, ali moraju da joj pevaju. Izabela je učila retoriku i matematiku i ume da zastupa obe strane u bar jednom Platonovom dijalogu. Beatrice uživa u pesništvu, ali više voli kada joj je neko čita. Izabela najlepše pleše od svih devojaka u Ferari, ne samo što ima stil, ravnotežu i osećaj za vreme, što je sve neophodno za tu veštinu, već takođe i zna kuda da usmeri osmeh dok se okreće i spušta glavu, oči joj se zadrže na određenoj meti sve dok joj se kapci smerno ne spuste u skladu sa muzikom. Beatrice se koliko-toliko snalazi u plesu, ali ne može da se meri sa svojom gracioznom sestrom. Izabela je pročitala sve knjige u očevoj biblioteci i sve majčine romantične novele o starim viteškim vremenima. Pažljivo je posmatrala slike koje su njeni roditelji naručivali i kupovali, kao i druga umetnička dela najčuvenijih majstora svoga doba.

Uz svoja intelektualna postignuća, Izabela ima i bujne plave uvojke, krupne, široko razmaknute crne oči i vitak stas. Beatrice pokazuje znake zdepastosti, ima debele butine i članke, mada će za to znati samo njena sestra, njene sluškinje i njen budući muž – ako on pre toga ne raskine veridbu. Ona ima okruglo lice, mali, nezanimljiv nos i tamnu kosu kojoj nedostaje sjaj, i to u tolikoj meri da mora da je spliče u dugačku kiku. Više voli boravak u prirodi od svakog drugog pregnuća. Ona je osoba koja Izabeli uopšte ne bi bila zanimljiva da joj nije sestra.

Izabela je redovno uspešnija od Beatrice u svemu, sem u ovome, u jahanju. Sada, i to u prisustvu njenog verenika, Izabela se boji da Beatrice hoće da joj se osveti, iako nije ona kriva što je u svemu bolja.

Frančesko iznenada zastaje, zauzdava konja, okreće ga ka Izabeli. Ona shvata da je on traži, da je prekinuo takmičenje s njenom sestrom zato što mu je *ona* došla u misli, čak i usred ludog galopa.

Beatrice, koja je odjurila napred, takođe zastaje. Pošto više ne uživa u jahanju, jer nema nadmetanja, kaska nazad do njih. Izabela čuje Frančeska kako govori: „Želeo sam da mi pokažeš nove građevine, a ne da se utrkujemo dok ne slomiš vrat.“

„Prosto ne želiš da izgubiš od jedne žene“, uzvraća Beatrice, sva porumenela od jurnjave, popravljajući šeretski nakrivljenu somotsku kapicu.

„Zaboravljaš li da nisam gubio?“, odgovara on.

„Smiri se“, kaže Izabela Beatrice, u nadi da ne zvuči isuviše kao prekorna starija sestra, ona mrzovoljna koja ne želi da učestvuje u igri. „Trebalo bi da mu pokazujemo grad!“

„Budi dobra devojčica, inače ću odvesti Draga natrag kući sa sobom“, kaže Frančesko Beatrici, glasom koji odgovara Izabelinom roditeljskom stavu prema sestri.

Beatrice steže uzde na grudima. „Ne bi on otišao. Radije bi pobegao sa mnom!“

„Ne budi toliko sigurna, mala princezo“, odgovara on i zvuči očinski.

Hvala bogu što nju doživljava kao dete, a Izabelu kao ženu! Zadovoljna što uspeva da privuče Frančeskovu pažnju svojim zrelijim držanjem, Izabela ih vodi preko mosta i nazad unutar gradskih zidina.

„A sada, Beatrice, poslušaj šta ću ispričati Frančesku, tako da i ti svom vereniku pokažeš isto kada bude došao u Feraru.“

Beatrice stenje. Tema je bolna.

Pošto je ponovo na čelu male družine, Izabela objašnjava kako se Ferara promenila u poslednjih nekoliko godina; kako je njen otac, vojvoda, naumio da obnovi grad po prosvćenim arhitektonskim nazorima Đenovljanina Leona Batiste Albertija. Objasnjava (da bi prikazala ne samo svoje poznavanje arhitekture, urbanističkog planiranja i matematike, već i političkih pitanja) kako je Erkole od svog saveznika Lorenca Veličanstvenog iz Firence naručio deset rukopisa Albertijevog *De re aedificatorio*, da bi osavremenio svoj grad i zgrade u njemu u skladu sa zamislama velikog teoretičara. Ulice su proširene i pretvorene u prostrane avenije. Nova zdanja su podignuta uz mnogo pažnje, prema klasičnim vrednostima proporcije i harmonije. Estetika je povezana s matematičkim proporcijama i jednako cenjena.

Dok su se svuda oko nje izvodili ti radovi, Izabela je osećala kako se, zajedno sa starinskim gradom šiljastih lukova i bezbrojnih kula, sam život širi u brojnim novim pravcima. Uzne uličice, tamne dvorane niskih tavanica i pretrpani hodnici postali su prošlost. Svetiljke i sveće obasjale su nekada tamne sobe. Ljudi su u tim dobro osvetljenim odajama čitali i razgovarali do kasno u noć. Drevni rukopisi, nekada isključivo vlasništvo crkve i bogatih sakupljača, sada su se prevodili s grčkog i latinskog na italijanski baš ovde na Ferarskom univerzitetu, a venecijanski i milanski štampari su ih umnožavali i prodavali po čitavoj zemlji. U godinama nakon što je njen otac porazio i pogubio svoje takmace i sklopio mir s Mletačkom republikom, stari zamak porodice D'Este sa čuvene četiri kule brzo je od tvrđave pretvoren u raskošnu palatu. Vojnici, zajedno sa oružjem i artiljerijom, preseljeni su u starije, hladnije, strože odaje, dok su vojvodina porodica i dvorani zauzeli novije i prostranije dvorane i sobe, ukrašene delima najvećih umetnika poslednjih desetleća, koji su svi prošli kroz Feraru u službi porodice Este – Pizanela, Pjera dela Frančeske, Venecijanca Jakopa Belinija, Kozima Ture.

Izabela pokazuje svom voljenom Frančesku i nezainteresovanoj sestri primer nove arhitekture, *Palazzo dei Diamante*, vilu koja je dobila ime po nadimku njenog oca, Dijamant. Dvanaest hiljada ispupčenih kamenova isklesanih u obliku dijamanta štrči sa pretećeg pročelja palate – što možda nije prefinjeno, ali svakako delotvorno podseća na potpunu vlast koju vojvoda Ercole ima u Ferari.

„Zovu ga Dijamant zato što toliko vredi?“, pita Frančesko.

„Zato što je suv i žilav, a telo mu je sve izbrušeno i tvrdo“, ubacuje Beatrice, odjednom se uključivši u razgovor.

„Zato što je u pregovorima tvrdi od kamena“, kaže Izabela. „A to su tvoji sigurno ustanovili kada su pregovarali o našem bračnom sporazumu.“

„Rekao bih da je on tu veoma loše prošao“, odgovara Frančesko.

„Zašto?“, pita Izabela, koja sada želi da brani oca.

„Zato što si ti neprocenjiva, eto zašto. Da si moja kćer, znao bih da previše vrediš za bilo kog muškarca.“

Beatrice se krevelji na Frančeska, kao bajagi zgrožena zbog njegovih sladunjavih ljubavničkih reči.

„To si verovatno ukrao od nekog lošeg pesnika“, kaže ona.

„Ili konjušara koji se udvara pralji“, zadirkuje Izabela. Nikako ne bi valjalo da Frančesko zna koliko je svaka njegova reč duboko dotiče.

Beatrice deluje nemirno. Izabela gleda sestrine oči kako pretražuju gradske zidine, kao da želi da pobegne. Izabeli ne prija kada vidi da takvo raspoloženje obuzima njenu sestru. Po iznenadnom, tajanstvenom osmehu i očima što sevaju tamo-amo, jasno joj je da je Beatrice spremila novo iznenađenje i da samo vreba pravi trenutak da ga otkrije. Beatrice je često predvidljiva u svojoj nepredvidljivosti.

Izabela pokušava da zamaje sestru započevši novi razgovor. „Najveći projekat moga oca je obnova gradskih zidina“, kaže ona mahnuvši ka visokim utvdama od crvene cigle, sa ukrasima od ručno rađenih medaljona koji prikazuju gradske simbole i grbove i portrete uglednih izdanaka vladajuće porodice Este iz prohujalih vremena.

„Po vrhu se pružaju široke staze. Odatle se vidi čitava okolina, iza reke Po. Ako želi, čovek može da po zidu obiđe čitav grad.“

„Ili da ugleda napadača, što je tvoj otac verovatnije imao na umu“, dodaje Frančesko.

„Vi muškarci, samo o ratu mislite!“, kaže Izabela, uputivši mu hitar osmeh koji govori da je to rekla s divljenjem.

Osmeh joj nije ni sišao sa lica, a ono što je Izabela očekivala i čega se bojala započinje. Beatrice odmiče od njih, cima uzde i tera konja na ciglene stepenice koje vode na vrh gradskih

zidina. Izabela bi želela da joj smeta makar samo zato što njena sestra tako grabi pažnju, međutim, problem je dvojak. Prvo, nije dozvoljeno voditi konje na vrh zidina. Drugo, i možda ozbiljnije, radovi još nisu gotovi. Između staza na vrhu zjape velike rupe. Ali Beatrice se toga sigurno nije setila. Nije preterano obazriva, niti pak ikada misli unapred.

Vojvodini stražari na vrhu zida vide jahača na konju, spremni su da uhvate tog nepokornika, ali onda prepoznaju vojvodinu kćer. Svi znaju da je premnogo godina provela s popustljivim dedom u dalekom Napulju. Pošto nije bila pod brižnim nadzorom majke, devojčicu su puštali da divlja, što je veoma zabavljalo kralja. Svi su pričali da je škrti starac ohrabrivao devojkicu u njenim vragolijama, baš kao što mali dečaci draže pse sve dok ovi ne ujednu. Zato, kada stražari shvate da je to samo Beatrice, odmahuju glavom i sklanjaju joj se s puta, jedan se čak i klanja dok ona jaše pored njega, kao da joj želi dobrodošlicu. Izabela zna da oni pretpostavljaju, isto kao i Frančesko, da će Beatrice izvesti malu predstavu za svoje pratioce, pa će onda sići. Izabela svoju sestru poznaje bolje.

Beatrice gleda s visine na zapanjenog Frančeska, izaziva ga tako što skida kapicu i baca je u njegovom pravcu. „Pamti me!“, viče. Onda puca bičem i nestaje. Kada stražari shvate kuda se to uputila vratolomnom brzinom, napuštaju svoja mesta i uzaludno jure za njom.

„Beatrice! Stani!“, viče Izabela. Devojka je čuje, sigurna je u to, ali se samo jednom osvrće, brzo i slavodobitno, da vidi kako je ostavila druge za sobom. Izabela mamuza svog konja, juri uza zidine da pristigne Beatrice.

Izabela zamišlja kako će se grohotan smeh njene sestre zalediti i pretvoriti u stravu kada bude videla šta je pred njom. Zid se završava, a mnogo stopa niže nekoliko zidara na drvenim skelama lenjo radi po hladnoći. Izabela predviđa udes, i moli se da je njena sestra videla opasnost. Ona to neobuzdano stvaranje ne voli previše, niti ga razume, zna da je razmažena jer je

provela previše vremena u napuljskoj raskoši, nepripitomljena roditeljskom disciplinom, ali ne želi da joj se desi ništa loše.

Beatrice, iza koje dugačka smeđa pletenica leti kao zmaj, ne pokušava da zauzda konja, već ga tera dalje, sve brže i brže, ka ambisu. Frančesko i Izabela joj mahnuo urlaju da stane, ali ih ona ili više ne čuje od topota konjskih kopita po neravnim ciglama, ili čuje ali ju je razum napustio, obuzeo ju je neki zloduh koji izaziva duševne bolesti – to je Izabela i ranije pomišljala o njoj. Očajni stražari jure vojvodinu kćer, a drugi izvikuju njeno ime sve glasnije i užasnutije.

Beatricin lakat žestoko radi, kao da veruje da će zaista preleteti veliki procep u zidu. Poput stvorenja iz bajke koje se iznenada pretvara u pticu, ona se baca u vazduh na leđima konja, a on, poput Pegaza, leti pod njom. Njeno telo je u vazduhu, visoko iznad sedla, dok se konj pruža, pokušavajući da ispuni želju svog jahača.

Prirodni korak životinje nije ni izbliza dug da premosti razdaljinu, i Izabela želi da skrene pogled, da ne vidi Beatrice kako pada niza zid, konja kako pada na nju i na smrt je gnječi. Ali nešto u tome kako njena sestra naizgled lebdi iznad pastuva, kako ovaj ne oseća njenu težinu, primorava je da gleda dalje.

Frančesko se sada krajnje ozbiljno krsti teški srebrnim raspećem koje nosi oko vrata i priziva svog Boga. Ali Beatrice nije potrebno božansko mešanje. Prednje noge konja preleću na drugu stranu, žestoko udaraju po ciglama stare staze. Pre nego što Izabela stigne da oseti olakšanje, vidi kako stražnje konjske noge klize u ambis. Konj pokušava da uhvati ravnotežu, zadnje noge mu kopaju kao da bi hteo da ih pretvori u točkove. Na tren izgleda kao da će se životinja i devojka strovaliti unazad sa zida, na zidare koji, umesto da skoče sa skela i poginu ili bar slome kosti, čuču pokrivši rukama glave, da bi se zaštitili od neizbežnog. Ali Beatrice, sasvim staloženo, viče: „Ma hajde!“ i tera životinju, uprkos svim zakonima fizike, uz neravni zid i na stazu. Pobedonosna, nasmejana, osvrće se na dvoje svojih pratilaca, blago naginje glavu, pa odjahuje.

Izabela se, bez daha, zatutnjalog srca, okreće Frančesku, očekujući da će on deliti njen bes. Umesto toga, on čak i ne pokušava da prikrije osmeh pun divljenja.

„Neustrašiva“, kaže gledajući devojkicu koja galopira ka palati.

„Da je tvoj otac sačekao samo mesec dana pre nego što je poslao izaslanika u Feraru, Beatrice bi bila tvoja, a ja bih se udala za Ludovika od Milana.“ Onda Izabela dodaje, izazovno, ali ne bez strepnje: „To bi ti se dopalo?“

Izabela i Frančesko stoje u malom salonu u *kastelu*, gde su jedan pored drugog izloženi portreti sestara i čekaju da Frančeskovi slugi umotaju Izabelinu sliku u brojne slojeve platna radi sigurnog puta nazad u Mantovu. Izabela proučava Beatricein portret da vidi ima li na njemu nečega što bi se Frančesku više dopalo.

„Samo kad bi mi se sviđali punački dečaci, a ne čudesne lepotice.“

Izabela je sigurna da Frančesko ne bi trebalo joj da govori takve reči pre nego što se uzmu, niti bi smeo da iznosi takve, nimalo laskave primedbe o njenoj sestri, ali ipak oseća treperenje u stomaku, koje briše sve misli o nepristojnosti. Sem toga, nema zašto da se žali. Njen verenik – ova muževna prilika koja će od oca naslediti titulu markiza od Mantove – ovde je u Ferari i udvara joj se, dok Beatricein verenik Ludoviko Sforca, koji čak nije ni vojvoda od Milana, već samo namesnik svom malom bratancu, ne pokazuje baš nikakvo zanimanje za svoj skori brak.

Jedan od razloga za Frančeskovu posetu, osim uživanja u božićnim slavljinama, bio je da donese Izabelinoj majci jednu sliku Andree Mantenje, mantovanskog dvorskog slikara, za kojom je čeznula, kao i da preuzme verenički portret lepe Izabele, rad Kozima Ture. Kozimo je dobio narudžbine da naslika portrete

obe sestre, mada je Ludoviko bio previše zauzet svojom najnovijom ljubavnicom da bi poslao izaslanika po Beatriceinu sliku. A meser Đakomo Troti, ambasador Ferare u Milanu, morao je prvo da ga podseti da portret uopšte i naruči. Po dvoru u Ferari kružile su i glasine da je umetnik čak tri puta morao da pošalje račun od četiri florina pre nego što mu je plaćeno.

Izabela je uživala u poziranju, volela je kako maestri potezi četkicom oponašaju samo njeno postojanje. Volela je da ostane zaustavljena u vremenu u tom dragocenom trenutku, kada joj se devojaštvo brzo približava kraju. Kakva je to čarolija, tako zaustaviti protok vremena! Zauvek će je pamtiti u tim godinama, njeno lice, telo i držanje u tom stanju. To što portretista ume da prikaže ne samo telesno biće već i jedinstveni trenutak – u ovom slučaju, onaj u kome je lice okrenula malčice ulevo, ali oči usmerila pravo ka umetniku, kao da odgovara na pitanje – za nju je predstavljalo čudo. Kada bi mogla, puštala bi da je slikaju svakog dana u životu, da zabeleži kako kroz njega stupa.

Brižljivo se pripremila za poziranje. Kozimo je sada bio star čovek, ali čuven po tome što je u San Đorđu naslikao divan oltar na kome blažena Devica u krilu drži usnulog Hrista. Oči joj nežno gledaju nadole ka anđeoskim muzičarima koji joj sviraju nebesku muziku. Za Izabelu ta slika ima tajanstvene moći. Svaki put kada sa svojim prisustvuje misi u crkvi, oči su joj nisu prikovane za Gospu niti za dete, već za zelenu boju koja kao da iskače iz slike i oživljava drvenu ploču.

„Put ka ostvarenju ženskog savršenstva na zemlji i večnog blaženstva na Nebu popločan je pobožnim razmišljanjima o milom licu Naše gospe“, ponavljala joj je majka često, zadovoljna što njena kćer ne može da odvoji pogled od verskog prizora. Međutim, Izabelu su zaokupljali kompozicija i odabir boja. Kada je gledala oltar, imala je osećaj kao da su joj uši čudesno ispunjene svetom muzikom. Čula je laute, trube i hor glasova, i pripisivala je tu pojavu životodavnim moćima te čudne zelene boje, koja nije biljna boja prirode, već blistanje dragulja.

Ubeđena u magična svojstva boje, zatražila je od majke da je njen omiljeni venecijanski bojadžija postigne na haljini koju će nositi kada bude pozirala Kozimu Turi. Nema potrebe, odgovorila je Leonora. Slikar već zna kako da postigne tu boju. Međutim, Izabela se raspravljala sve dok njena majka nije izašla pred svog štedljivog supruga sa tim zahtevom, pa su poslali uzorak svom čoveku u Veneciji, drvenu pločicu na kojoj je boju namažao sam Kozimo, i tkanina je proizvedena i doneta. Izabela je pozirala Kozimu u toj haljini, koju je ukasila brokatnim prslukom u nijansi ružičastog koja se takođe može videti u višem delu oltara, zato što joj se izuzetno dopao kontrast te dve boje. Roditelji su se žalili zbog njenog zahtevnog ukusa, ali šta su očekivali? „To je zato što su me podigli dvoje velikih znalaca umetnosti“, odvrtila je.

Na portretima je razlika između sestara bila još uočljivija. Leonora je zahtevala da obe devojke puste kosu niz ramena, kao napuljske princeze, što je bilo veoma privlačno muškarcima svih doba. Međutim, ta frizura je pristajala samo Izabeli, čiji su gusti plavi uvojci plesali oko ramena. „Poput malih zlatnih zmija“, rekao je njen otac namotavši jedan njen zlatni uvojak na prst. „Kao da je naš Gospod, da bi ispravio grehove i okrutnost paganskih bogova, ponovo stvorio Meduzu kao anđela.“ Beatrichina tamna kosa, puštena iz pletenice, delovala je mlitavo. Pozirala je u tamnoplavoj haljini sa sitnim biserima ušivenim u unakrsnim šarama preko prslučića. Pufnasti rukavi bili su neobično grimizni, izvezeni plavim ružama koje su se slagale uz haljinu. Izabela je morala da primeti kako njena sestra, uprkos svim čudnim osobinama, ima ukusa za odevanje, i da na kroy svojih haljina pazi jednako brižno kao ona. A ipak je ostatku njene opreme nedostajalo otmenosti, a njen prirodni izgled nije bio preterano upečatljiv, bar ne u tim godinama. Srećom, dve sestre nisu slikali zajedno, gde bi se različitost istakla još jasnije.

„Odneću ovu predivnu sliku sa sobom u Mantovu“, kaže Frančesko Izabeli hvatajući je za ruku. „Ali ne mogu da odlučim

da li da je okačim na nekom vidnom mestu, pa da se svi dive tvojoj lepoti, ili da je stavim negde gde ću u njoj uživati samo ja. Do naše svadbe ima još samo godinu dana, ali će meni to biti bolno i predugo.“

Izabela je uzbuđena što čuje te reči, jer i sama oseća isto, mada ne može a da ne ubaci svoje mišljenje: „Da sam ja na tvom mestu, okačila bih je tako da i drugi mogu da joj se dive. To će samo pojačati tvoje uživanje, neće ga umanjiti.“

Zašto skrivati nešto tako lepo?

Kada samo pomisli da će on odneti jedan deo nje sa sobom u svoj zamak, u kome će ona uskoro živeti! Izabela je zahvalna što će za samo godinu dana portret opet biti njen. Uživa u sakupljanju lepih stvari, i nimalo joj se ne sviđa pomisao da bi njen portret, delo jednog majstora, mogao da završi u tuđim rukama. Dozvoliće joj da sve što je do sada sakupila ponese sa sobom kada se uda – brojne kameje, duboreze koje su tako pažljivo izradili ferarski draguljari, kovčege za odeću koje su oslikali čuveni umetnici i ogrlice i pojaseve koje je osmislila zajedno s majstorima filigrana. Na njih je najviše ponosna, zato što se kroz njih izrazila.

„Naravno“, prihvata Frančesko zahtev da izloži njen portret. „Zašto bih samo ja imao zadovoljstvo da te gledam?“

Tačno tako.

On se, zasada, pokazao kao savršen budući suprug. Mada su njemu dvadeset tri, a njoj petnaest godina, i mada je daleko zreliji, tokom godina njihove veridbe pisao joj je bar jedno pismo svakog godišnjeg doba, da je uveri kako živi za dan kada će njih dvoje postati muž i žena. Ako bi mu stigao glas da je ona bolesna, uvek bi poslao lep dar, na primer broš sa savršenim biserom, minijaturni magloviti pejzaž nekog novog flamanskog slikara, ili jednom, kada ju je predugo morila groznica, sićušno štene španijela koje joj je polizalo groznicu s lica, ili je bar tako verovala.

„Znači, jedan mesec je mogao da nam promeni sudbinu?“, pita Frančesko. „Ispričaj mi kako je to moglo da se desi da proživim život u krajnjem jadu, bez tvog društva.“

I tako mu ona priča kako je pre mnogo leta, kada je Izabeli bilo tek šest godina, Ludoviko Sforca uputio izaslanika u Ferraru da zatraži ruku starije kćeri vojvode Erkolea. Ludoviko je bio zvezda u usponu među italijanskim državicima. Već je bio vojvoda od Barija i namesnik svog bratanca Đan Galeaca, vojvode od Milana, i mnogi su smatrali da je Ludoviko najbližaviji mladi vladar svoga doba. Pratili su ga, međutim, glasovi o poročnoj prirodi. No Fortuna je uredila da su mesec dana ranije Goncage iz Mantove, grada na važnom položaju između moćnog grada-države Milana i Preuzvišene Mletačke republike, poslali sopstvenog izaslanika da zatraži Izabelinu ruku. A pošto je savez sa Mantovom bio od presudne važnosti za dobrobit i bezbednost Ferare, vojvoda Erkole je rado zaključio ugovor o udaji Izabele za Frančeska Goncagu, koji će po očevoj smrti postati markiz. Milanski izaslanik je morao da se vrati Ludoviku i pita hoće li poslužiti druga kćer Erkolea d'Estea. A odgovor je stigao izuzetno hitro – hoće. Kasnije se otkrilo da Ludoviku nije smetalo što je Beatriči bilo samo pet godina i što će za udaju stasati tek za deset. On je bio vrhunski ženskaroš, i nimalo nije žurio – a možda čak nije ni nameravao – da se smiri.

„Drhtim od pomisli kako bih možda završila sa starcem poput Ludovika da je Fortuna drugačije odigrala karte. Njemu je – gospode bože – skoro četrdeset“, kaže ona smelo Frančesku. On gleda prvo Beatričin pa Izabelin portret i ljubi joj ruku, sigurno zna da ona zbog toga drhti čitavom telom, zadržava usne dve ili tri sekunde duže nego što je pristojno. „I ja drhtim“, kaže.

O, on je bio savršen! Na božićnim svečanostima, zbog kojih su ljudi dolazili iz čitave Italije, sedeo je pored vojvode za vreme izvođenja svake tačke, hvaleći ga zbog posvećenosti oživljavanju pozorišta. Da bi udovoljio sveštenstvu, Erkole je uvek priređivao jedno ili dva verska prikazanja, da se ne bune zbog

njegovih paganskijih pozorišnih poduhvata. Ove godine, Erkole je za uvodnu svečanost odabrao prikazanje Blagovesti, gde je jedan glumac sa anđeoskim krilima zakačen za konopce doleteo na scenu da objavi Bogorodici budućnost. Sledeće večeri su prisustvovali izvođenju Rođenja Hristovog u jaslama. Dvorski umetnici su ispunili pozornicu pravim domaćim životinjama i ponekad je meket koza nadjačavao reči glumaca. Ipak su se svi složili da to nije odvušlo pažnju od drame same predstave, već samo pojačalo realizam, pošto su takve životinje bez sumnje bile prisutne prilikom rođenja našeg Gospoda.

Posle Božića, da bi se proslavila nova 1490. godina kao i početak nove decenije, vojvoda je dao sebi oduška sa pozorišnim predstavama kakve je zaista voleo. U staroj *Palazzo della Ragione*, pretvorenoj u pozorište, priredio je izvođenja drevnih latinskih komedija koje je lično preveo na italijanski, unajmivši glumce, plesače i muzičare iz čitave Italije. Sarađivao je sa Nikolom da Koređom na novoj, raskošnoj verziji Ovidijevih *Metamorfoza* sa muzikom, plesom i recitacijama. Frančesko je sedeo pored vojvode za vreme izvođenja; dah mu je zastajao od ubedljivosti pokreta i kostima glumaca u ulogama starih bogova, i tako se dokazao kao dostojan zet.

Izabela jeste videla svog verenika kako flertuje s nekim dvorskim damama, i to joj se nimalo nije dopalo. Mislila je da je takvo njegovo ponašanje rezervisano samo za nju. Ali njen verenik je imao šarma u izobilju, a i muževnosti, što će sve, podsećala je sebe, jednog dana biti samo njeno. U međuvremenu ju je njena majka Leonora savetovala da žena uvek mora da oprašta svom mužu sve predbračne izlete. Jer je za neoženjenog čoveka prirodno da popušta tim nagonima. A sem toga, ne bi valjalo da se u krevetu posle venčanja nađu dva potpuna nevinašceta, i da moraju sami da istraže čitavu mapu vođenja ljubavi. Ako on sa tim sklonostima nastavi i u braku, pa, žena može da se pobuni i zatraži vernost, ili da se prilagodi i ćuti. U oba slučaja, ishod će verovatno biti isti. Muškarac

će raditi šta želi, krišom ili javno, jer takva je muška priroda. Neke Italijanke postanu jednako rđave, ali zahvaljujući našem Gospodu i njenoj čvrstoj ruci, Leonora je bila sigurna da njene kćeri neće stupiti u redove promiskuitetnih. Žene iz kuće Este moraju biti iznad toga.

„Znači, da su Ludovika Sforcu manje zanimale vragolije po Milanu a više ugovaranja dobrog braka za sebe, ja bih kući nosio Beatričin portret? To mi govoriš?“ Frančesko se opako osmehuje dok njegov sobar istresa debelo platno u koje će umotati Izabelin portret.

„Tako je“, kaže ona dok gleda svoj lik kako nestaje iza teškog belog platna. „Dvorske hronike govore da je između prispeća izaslanika iz Mantove i onog iz Milana proteklo samo trideset dana.“

„Onda su tvoji zaključili naš brak veoma brzo. Možda su se bojali da neće biti više ponuda“, zadirkuje on.

„Gospodine!“, glasno će ona. Je li moguće da stvarno u to veruje? „Zar me toliko malo ceniš?“

Frančesko je hitro vodi u stranu, dalje od ušiju slugu. „Sam je Bog požurio tvog oca, jer je sa nebesa naredio da se ovaj brak sklopi. Ti nisi suđena Ludoviku od Milana niti bilo kome drugom, već samo meni. A takav će nam i brak biti, Izabela. Nebeski.“

Kako to on uvek zna šta tačno da kaže da je zadovolji? U pravu je: brak sa bilo kojim drugim čovekom je nezamisliv. Kako je samo zahvalna što će provesti život s čovekom koga voli, a njena će sestra morati da ode u nepoznati grad Milano, u tamošnju ogromnu tvrđavu, dok joj muž uživa u društvu drugih žena!

„Šta je sa tobom, draga moja Izabela? Da ti možda ne žališ što izaslanik iz Mantove nije pao s konja ili naleteo na oluju, razbojničku družinu ili nešto treće što bi ga zadržalo, pa bi otišla Ludoviku? Znaš, on smera da zavlada dobrim delom Evrope.“

„O, kako možeš da kažeš tako nešto? Ludoviko je star i užasan! Brak ga ne zanima. Beatričin portret će verovatno pojesti moljci pre nego što on pošalje nekoga da ga preuzme!“ Naginje se ka svom vereniku koliko se usuđuje, da podeli s njim svoju tajnu. „To što se desilo, gospodine, veoma je loše. Molim te da ne izigraš moje poverenje. Moj otac je samo želeo da uda kćeri zajedno, na jednoj svadbi, ali je Ludoviko odbio, našao je neki slab izgovor zašto može da se venča tek dogodine. Meser Troti, naš ambasador u Milanu, pritiskao ga je koliko se usuđivao da čvrsto odredi neki datum, ali Ludoviko to odbija! Pričaju da je zaljubljen u neku Čečiliju, veliku lepoticu, i da je drži kao ženu na svom dvoru. Ali njena porodica mu nije politički korisna, i prema tome ne može s njom venča. Sirota moja sestra! Stvarno misliš da bih se menjala s njom?“

Frančesko, međutim, kao da uopšte nije iznenađen tim vestima, pošto je glasine u Italiji nemoguće obuzdati. Možda čitava zemlja zna za ljagu koju je Ludoviko bacio na Beatriče i porodicu Este. Frančesko ipak koristi priliku što je tako blizu svojoj voljenoj, a niko ih ne gleda. Prinosi usne njenom vratu. Ne može se reći da je baš ljubi, ali duboko udiše, kao da želi da ponese njen miris sa sobom u Mantovu. Prelazi nosom čitavom dužinom njenog vrata, od ušne resice do potiljka, udišući je. Onda se odmiče i šapuće: „Ovo će morati da nam se zadrži u uspomenu do svadbe.“

Još se nije ni oporavila, a shvata da su on, njegov sluga i njen portret nestali, i da će ga ponovo videti tek za tri meseca.

Ludoviku Sforcu, vojvodi od Barija, milanskom namesniku.
Od Leonarda Firentinca, majstora inženjera, oružara i slikara.

Uzvišeni gospodaru,

Pošto sam video dela svih koji sebe zovu majstorima i izumiteljima ratnih naprava, i pošto sam uvideo da ti izumi ni po čemu nisu bolji od onih koji se već redovno koriste, osmelio sam se da ti pišem i upoznam te sa svojim tajnama, te da ti

ponudim demonstraciju tvrdnji koje navodim niže, kada god ti to nađeš za shodno:

1. Imam planove za mostove koji su lagani, snažni i lako prenosivi, da goniš i poraziš neprijatelja. Takođe imam planove za uništavanje neprijateljskih mostova i opsadne opreme.
2. Znam kako da sprečim dotok vode rovovima, i kako da podignem neograničen broj pokretnih štitova, opsadnih lestvica i drugih uređaja od presudne važnosti za preduzimanje opsade.
3. Imam planove za uništenje svake tvrđave i druge utvrde osim ako nije izgrađena na steni.
4. Imam nacрте za izradu topova, vrlo praktičnih i lako prenosivih, koji će izbacivati kamenčiće veličine zrna grada, izazivajući velik užas, gubitke i pometnju u neprijateljskim redovima.
5. Mogu da pravim oklopna vozila, sigurna i neosvojiva, koje će prodirati u neprijateljske redove.
6. Mogu da napravim topove, minobacače i lako naoružanje veoma lepih i korisnih oblika, sasvim različito od onoga koje se trenutno koristi.
7. Mogu da obezbedim čudesno delotvorne katapulte i druge sprave za bacanje ogromnog kamenja i druga oruđa za uništenje.
8. Takođe, u vreme mira, pokazaću da mi u oblasti arhitekture i graditeljstva nema ravnog, kao i u sprovođenju vode s jednog mesta na drugo.
9. Umem da izvodim skulpture u mermeru, bronzi ili glini, a takođe i slikam, i nema tog umetnika pred kojim bih se postideo zbog svojih radova
10. Na kraju, voleo bih da preduzmem izradu bronzanog konja, u slavu uspomene na tvog oca i slavu plemenite kuće Sforca.

Ako ti se bilo koja od gornjih tvrdi učini nemogućom, spreman sam da ih dokažem na bilo kom mestu koje je po volji tvojoj visosti, čiji sam verni sluga.

Leonardo Firentinac, 1483.

NOVA GODINA 1490; U GRADU FERARI

Beatričin portret nedeljama stoji usamljen u Leonorinom salonu, a porodica je skoro poludela od truda da se to ne spominje. Izabela se sažalila na Beatrice i traži od Nikola da Koređa da napiše muziku za neki svoj sonet, da bi ga pevala svojoj sestri i tako je bar malo oraspoložila. Svi znaju da je pesnik Nikolo beznadežno zaljubljen u Izabelu i da svaku njenu želju ispunjava kao da mu ona čini uslugu. Do sada je napisao muziku na lauti za petnaest svojih soneta. Svake noći posle večere Izabela odsvira jedan ili dva svojoj sestri, posle čega sledi partija karata, u čemu je Beatrice nenadmašna. Ili Izabela pušta sestru da pobeđi, ili Beatrice pobeđuje pošteno, a onda Izabela žuri u svoju sobu, gde može da na miru uživa u uspomeni na Frančeskov dah na svom vratu.

Kada joj dosadi da zabavlja Beatrice, šalje joj svoju patuljicu Matildu da je zasmehava tako što diže suknje i juri Beatricino štene hrta po sobi, prskajući ga kratkim mlazevima mokraće. Matilda javlja da se Beatrice ne smeje nikakvim šalama, ali kada to vidi, ne može da prikrije veselje. „Trčala sam za psićem dok nisam skroz presušila i ostala bez daha. Princeza je napokon zaspala na krevetu i sluge su morale da dođu i počiste da se ne bi probudila uz smrad pišaćke, Bog joj blagoslovio dušicu.“

Izabela je takođe postala veoma pobožna poslednjih nedelja, svakog dana prisustvuje misi, što je veoma prijatno iznenadilo njenu majku. Ne govori koji je razlog za to: zahvaljuje Bogu na nebeskom sekretaru koji je obaveze svih zainteresovanih uređio tako da je izaslanik Frančeska Goncage iz Mantove stigao taman na vreme da je spase od veridbe s Ludovikom koji bi je ponizio kao što ponižava njenu sestru.

Izabela zna da se Beatrice svakog dana raspituje je li njihov otac dobio neko pismo od ambasadora Trotija u Milanu. Napokon, jednog ledenog dana krajem januara, Troti se vratio iz Milana i zatražio da ga vojvoda i njegovi smesta prime.

Porodica se, sem tri mala brata, Alfonsa, Ferantea i Ipolita koji su već bili poslani u krevet, okupila u maloj radnoj sobi koju je bilo najlakše zagrejati vatrom iz kamina. Tavanica nije bila tako visoka, i odaja je bila prisna, pogodna za slušanje glasila, glavne robe koju su ferarski izaslanici donosili sa svojih putovanja.

Troti se naduo kao svinjska bešika od važnosti vesti koje nosi. Nestrpljiv da završi s časkanjem i uljudnim frazama, okreće se vojvodi Erkoleu. „Visočanstvo, kako mi je krivo što nisi bio tamo da to vidiš sopstvenim očima! Bila je to najveličanstvenija predstava na svetu. Čitava Italija priča o njoj.“

D’Este ga ćutke gledaju.

„Znači, *niste* čuli?“

Niko ne progovara. Erkole i Leonora, uvežbani da bez treptaja primaju i najgore vesti, ostaju nedokučivi kao i uvek, dok Izabela nagađa da će Troti opisati neku veličanstvenu ceremoniju na kojoj se Ludoviko ipak oženio svojom ljubavnicom. Beatrice iščekuje reči kao siroti izgladneli pas koji pred krčmom čeka otpatke.

„Bal planeta? Rajska gozba?“ Troti ih gleda kao da nije siguran služe li se oni italijanskim jezikom. „Nemojte da se iznenadite ako vam uskoro stignu desetine pisama u kojima se opisuju čuda. Bilo je to nešto najčarobnije, najčudesnije čemu sam prisustvovao u životu, a sve je osmislio slikar i inženjer Leonardo Firentinac. Zamislite sledeće: divovska kupola sagrađena pod tavanicom velike dvorane. Čitave noći su se smenjivali muzika i ples i povorke s divovskim prikazima najslavnijih italijanskih bitaka, od rimskog doba pa do velikih pobeda Ludovikovog oca. Prizori su bili tako bogati detaljima i tako fantastično nasilni da sam se osećao kao da su me bacili usred bitke.“

A onda, kada su se u ponoć oglasila zvona, Ludoviko se pojavio odeven kao istočnjački paša. Moram da kažem, izgledao je kao pravi čarobnjak. Naredio je da muzika stane i da se zavesa dignu. Iznenada je sa kupole spalo sve lišće, otkrivši da

je ona zapravo imitacija samog neba. Čitav svod je bio pozlaćen, velika zlatna vasseljena, ako možete to da pojmite. Glumci koji su predstavljali svih sedam planeta i dvanaest zodijačkih znakova počeli su da kruže, baš kao što čine na nebu! Sve je bilo obasjano desetinama baklji. Glumci, odeveni u skladu sa svojim ulogama – Mars, Venera, Neptun i tako dalje – okretali su se po nebu toliko puta da nam se zavrtilo u glavi. Onda su, jedan po jedan, zalebdeli iznad scene i izgovorili lepe govore. Visili su u vazduhu, kao nekom magijom! Niko ne zna kako je to postignuto, ali su se posle svi okupili oko Firentinca, koji nije hteo da otkrije nijednu svoju tajnu.“

Tišina.

„Priča se da je u drevna vremena samo vajaru Fidiji data spoznaja tačnih likova božjih, koju je on otkrio ljudima. Verujem da je i Leonardo slično darivan.“

Još tišine. Trotiju sigurno mora biti jasno da Beatrice i njena porodica nedeljama čekaju vesti o njenom braku, a on ovde opisuje pozorišnu predstavu. Izabela, međutim, više ne misli na Beatricino poniženje, već je zaneta veličanstvenim opisima i želi da čuje još.

„Pa svi samo o tome pričaju“, kaže Troti i šmrče kao da se brani.

„A s kojom svrhom je priređena ta *festa*?“, napokon pita vojvoda Erkole.

Izabela vidi kako Beatrice zadržava dah.

„Da se proslavi godišnjica prošlogodišnjeg venčanja između Ludovikovog dvadesetogodišnjeg bratanca Đan Galeaca, mladog vojvode od Milana, i njegove žene, vaše rođake Izabele iz kuće Aragona. To je bio izgovor, ali je, naravno, priređena samo da bi podigla Ludovikov ugled. On ta slavlja navodno priređuje u čast svog bratanca, ali je potpuno jasno da nipošto ne namerava da momka pusti da istinski vlada, i da želi da što je pre moguće prisvoji titulu vojvode za sebe.“

Gleda Beatrice. „Uzgred, on *voli* da ga zovu *Il Moro*.“

„Stvarno izgleda kao Mavar?“, pita Beatrice.

„To ćeš morati sama da proceniš“, kaže Troti i Izabela pretpostavlja da se to on samo trudi da bude diplomata. Ludovika zovu *Il Moro* zato što je taman i divalj kao varvari koje je vidala na slikama – ljudi što žive u šatorima, presecaju grkljane svojim neprijateljima i odbacuju učenje našeg Gospoda. Sirota Beatrice! Zamisli da ti takav čovek uđe u postelju.

„A svadba?“, pita vojvotkinja.

„Il Moro izražava svoje najdublje žaljenje što ne može da prihvati predloženi datum početkom sledeće godine, ali obećava da će svoje predloge poslati po svom glasniku za neki mesec.“

„Onda i dalje nema izgleda za dvostruku svadbu mojih kćeri?“, pita vojvotkinja.

„Il Moro ponavlja da ga trenutno dužnosti sprečavaju da učestvuje u bračnom slavlju. Moli vas za strpljenje.“

„Gubim veru u obećanja tog čoveka“, kaže vojvoda.

„Visosti, ja trenutno smatram da njega možda valja čekati.“

Beatrice sleže ramenima, čini kniks i traži dozvolu da ode u krevet.

Ali Izabelina radoznalost je raspaljena opisom velelepne predstave u Milanu. Mora da podrobno ispita Trotija, bez obzira na to što je kasno. Već je čula priče o Firentincu Leonardu, koga u čitavoj Italiji zovu Mađistro zbog novina koje je uneo u slikarstvo. Znači, on sada služi Ludoviku, Beatricinom budućem mužu. Beatricinom *moćem* budućem mužu. Šteta što će prilika da je slika tako veliki majstor biti protraćena na Beatrice, koju poziranje ni najmanje ne zanima.

„Kako to da Firentinac služi namesniku Milana?“, pita Izabela.

„Priča se da je Lorenzo Veličanstveni uvredio Mađistra tako što je od Sandra Botičelija naručio mural s pogubljenjem zaverenika Pacija. Leonardo je veoma želeo taj posao, i predstavio je prelepe crteže – ili bar tako ljudi tvrde – obešenih ljudi, tako vernih da bi čovek pomislio kako se nalazi pored njih. Onda

je, da mu utrlja so u rane, Lorenzo poslao 'najbolje' firentinske slikare – Botičelija, Sinjorelija, Girlandaja i Perudina – da oslikaju kapelu pape Siksta u Rimu, ali ne i Leonarda. Zamislite samo!“

„O, Lorenzo često ne vidi ono što mu je ispred nosa“, kaže Erkole. „Previše mu je stalo do manira i formalnosti i čitanja grčkog. Sasvim je sposoban da se prema geniju ophodi kao prema nadničaru ako ovaj nije proučavao klasičnu literaturu. Bravo za Mađistra što je otišao Ludoviku. Nova Atina je Milano – a ne Firenca, a Ludoviko je njen Perikle. Zato i trpimo vojvodino odugovlačenje u vezi sa venčanjem.“

Izabela je primetila da njen otac u javnosti odaje počasti Lorencu, ali u privatnim razgovorima nije toliko blagonaklon.

„Tačno tako“, kaže Troti, nadovezujući se na Erkoleovu primedbu. „Leonardo je sigurno znao da mora pobeći iz Lorencove službe, da bi mogao da bude Fidija Ludovikovom Periklu. Zato je napravio čudesnu srebrnu lautu u obliku konjske glave. I ubedio je Lorenca kako bi trebalo da je preda Ludoviku u Milanu, kao dar od grada Firence! Leonardo se pojavio na Il Morovom dvoru sa svojom čarobnom lautom i pevao svojim savršenim glasom. Sve je to istina. Onda je krišom čušuo Il Moru pismo u kome je nabrojao sva svoja dostignuća. I tako se to desilo. Leonardo je očarao vojvodu svojom lepotom i glasom i sviranjem sopstvenih kompozicija, i Leonardo se nikada nije vratio u Firencu.“

„Firentinac je, znači, i lep?“, Izabela se sve više zanima.

„Tako lep da ne može naći model ravan sebi. Kažu da je sagradio osmokrilni splet ogedala da bi video sebe iz svih uglova i slikao se iz profila.“

„A jesi li video sliku?“

„Video sam neke druge“, kaže Troti, izazivajući i Esteove i njihovu kćer, koji svi znaju da je on opsednut sakupljanjem.

„Šta si video? Nešto što bismo mogli da nabavimo? Ili da mu pristupim s narudžbinom?“, pita vojvotkinja.

Izabela shvata da će za nekoliko meseci ona postati markiza od Mantove, koja će, kao i njena majka, imati sopstvena sredstva za kupovinu umetničkih dela. Ako poželi da naruči sliku jednog genija, poslaće svoje ljude da otpočnu s pregovorima.

„Nažalost, on je čuven po neispunjavanju ugovora. Monasi svetog Donata u Firenci tuže ga zbog nezavršene slike *Poklonjenja mudraca*, mada je s ponosom ističu u svojoj kapeli. Retko završava svoja dela.“

„Tako je to“, kaže Erkole. „Genijalni ljudi se retko ponašaju po ustaljenim merilima.“

Ali Izabela i Leonora nemaju nameru da odustanu.

„Jesi li video neko njegovo dovršeno delo?“, pita Izabela. „Je li na prodaju?“

„Drhtim od pomisli, kćeri moja, da ću morati s tobom da se nadmećem oko tih slika kada postaneš markiza od Mantove“, kaže Leonora s mešavinom ponosa i odobravanja.

Troti sedi ćutke, što je za njega neobično. Gleda vojvodu, koji mu samo uzvraća pogled.

„Stvar je prilično osetljiva“, kaže.

„Naša kćer će uskoro postati nevesta i markiza. Smatram da možeš otvoreno da govoriš u njenom prisustvu“, odgovara vojvoda.

„Video sam jedan njegov veličanstven portret Čečilije Galerani, Ludovikove ljubavnice. Dovršen je. I nije na prodaju.“ Obara pogled.

Menjaju temu. Izabelu brže-bolje šalju u njenu odaju. Ona smerno i bez pobune izlazi iz sobe, zato što je odavno otkrila jednu divnu tajnu. Ako oprezno zamakne za ugao, može da ostane priljubljena uza zid, nevidljiva, i čuje sve što roditelji govore u njenoj omiljenoj sobi, u kojoj vode svoje najintimnije razgovore.

„Znači, Ludovikova pažnja je još čvrsto usmerena na tu ženu?“, pita Erkole.

„Nju na dvoru smatraju suprugom, visosti.“

„Smatraš da neće raskinuti veridbu sa Beatrice?“

„Ne sme. Mnogo je puta predložio brak s tom Galeranijevom svojim savetnicima, i oni su svaki put to odbili. Ona je briljantna i lepa žena, ali njena porodica nikako neće ojačati Milano, ni vojno ni politički. Preti im opasnost i iz Rima i iz Venecije. Velika opasnost iz Napulja. Opasnost iz Francuske. Moglo bi biti pogubno ako izgubi naklonost makar jedne od tih sila. Ispuniće obavezu, ali kada to njemu bude odgovaralo. Takav je on.“

„Meser Troti, reci mi iskreno“, kaže vojvotkinja. „Osudujemo li to svoju kćer na život proveden u jadu?“

„Visosti, Milano je čudesan. Ludoviko je pozvao najdarevitije umetnike, arhitekta, inženjere i zanatlije iz čitave Italije. Najveći umovi Evrope sada su na univerzitetima u Milanu i Paviji, zahvaljujući Ludovikovom uspostavljanju intelektualnih sloboda i visokim platama na koje se ne plaća porez. U mnogo čemu je prosvetljen čovek. U mnogo čemu drugom je zmija. Ali nije grub. Mada verovatno neće voleti madonu Beatrice, biće prema njoj velikodušan. U svakom slučaju, budno ću pratiti sve njegove poslove.“

Vojvotkinja gleda svog muža. „Bojim se za Beatricinu sreću. Ona nije trezvena kao Izabela, i ne ume sasvim da vlada svojim osećanjima.“

„Moraće to da nauči“, odgovara Dijamant ledenim glasom zbog koga je i dobio taj nadimak. „Beatrice nije glupa. Pametna je i sposobna.“

Troti odmahuje glavom. „Visosti, govorim ovo uza sve poštovanje prema svim članovima vaše porodice, i uza sve uvažavanje koje vam sleduje, ali je šteta što bračni ugovori ne mogu da se zamene.“

„Smatraš da bi trebalo da raskinemo ugovor?“, pita vojvoda. „Tako ćemo s Milanom imati samo daleke bračne veze.“

Izabela čuje nestrpljenje u očevom glasu.

Troti nastavlja: „Il Moro će *sigurno* postati vojvoda od Milana. Nipošto neće biti zadovoljan da doveka ostane namesnik mladom vojvodi Đan Galeacu, koji je slab i nesposoban. Il Moro neprekidno kljuka momka porocima, kao što čovek hrani omiljenog kućnog ljubimca. Đan Galeaco je slab prema vinu i dečacima lepih lica. Il Moro ga obasipa i jednim i drugim. Njegova žena, Izabela od Aragona, glasno se buni što je i dalje devica. Pa kako i ne bi bila! Ludoviko drži momka u rasmusnom stanju, a sve vreme vlada Milanom, sklapa saveze sa stranim silama, podiže vojsku, učvršćuje vlast i čeka kada će momak crknuti od bluda.“

„Kakve veze sve to ima s našom kćerkom?“ pita Erkole.

„Madona Beatriče je ljupka devojka, ali – kako da se izrazim? – pomalo neozbiljna. Madona Izabela ima obrazovan i britak um, a već i u svojim mladim godinama sposobnost procenjivanja neophodnu za vojvotkinju jedne svetske sile. Da ne spominjemo što Mavar voli plavu kosu i ženstvenu figuru. Madona Izabela bi bila ozbiljna suparnica Čečiliji Galerani, koja je takođe izuzetno darovita žena i, poput madone Izabele, ima mušku pamet.“

Vojvoda ćuti. Izabela se pita – boji se – da će s Trotijem početi da smišlja kako da je nateraju da zaboravi Frančeska i uda se za užasnog i lukavog Mavra.

Vojvotkinja uzdiše. „Sada je kasno. Izabelina veridba sa Goncagom ugovorena je pre mnogo godina. U ovom trenutku, to je i veza iz ljubavi i put da se učvrsti moć dve vladajuće porodice.“

Troti takođe uzdiše. „Jedino je šteta što darovita kćer ide provincijalcu, a ona druga koja voli konje jednako kao provincijalac ide istinski učenom čoveku u grad kao što je Milano.“

Izabela je slušala taj razgovor zadržavajući dah. Šunja se na vrhovima prstiju, polako otvara vrata kolonade, pa izlazi. Napolju je

ledeno, a ona nema plašt da je zagreje. Naslanja se na zid udišući hladni vazduh. Volela bi da ubije onog lajavca Trotija što je njenog dragana nazvao provincijalcem. Frančesko je pametan, muževan, obrazovan i učtiv. Oseća se izdajnički samo zato što je čula šta se o njemu govori.

Istovremeno, u mislima joj se odigrava još jedan razgovor, lomi njenu ljubav prema Frančesku i radost iščekivanja života s njim. Taj razgovor ne može da utiša. Njena sestra će biti na prestolu kraljevstva čiji će vladar možda dostići besmrtnost Perikla; gde umetnik velik poput Fidiije gradi spomenike veličanstvene i možda isto tako večne kao Partenon. Zar nije ona, Izabela, rođena za to? Da vlada jednim od najsilnijih kraljevstava na svetu. Da pozira geniju Leonardu. Da zameni prelepu Čečiliju Galerani u čuvenom dvorcu Sforcesko i u Il Morovom srcu. Da zauzme svoje mesto među besmrtnicima koji stvaraju to kraljevstvo mitskih razmera čiji će spomenici, zdanja, umetnička dostignuća i legende živeti još dugo nakon što im se tela pretvore u prah.

Takvi izazovi su za Izabelu, a ne za divlju i naivnu Beatriče.

Je li Izabela sve vreme bila glupa, misleći da je Fortuna na njenoj strani? Kakva je to ironija, što tek sada sve to otkriva. Sada kada se zaljubila u svog verenika. Sada kada više ništa ne može da se promeni.

A šta ako je Fortuna na prevaru otela Izabeli njenu istinsku sudbinu? Može li se izazvati Fortuna? Da li bi to bilo isto kao izazov upućen Bogu? A čak i ako postoji način, kako bi mogla da se usudi?

Ipak, podseća ona sebe, Ferarani su oduvek verovali u čuda. Zar nije to baš pričala Frančesku? Ako je Bog obznanio telo i krv svoga sina u crkvi svete Marije, sigurno neće dozvoliti da se princezi Ferare desi takva grozota da propusti svoju sudbinu. Sigurno.

Priziva u pomoć svoj razum. Na kraju krajeva, Ludoviko je star. Dvadeset tri godine stariji od Beatriče. Kada se bude

oženio njome – ako jednom odluči da ispuni svoje obaveze – mirisaće ustajalo, starački. Koža će mu visiti s kostiju. Meso će mu biti mlitavo, hod iskrivljen. Možda će čak biti prestar da vrši bračne dužnosti i Beatrice će umreti bez dece, dok je Frančesko muževan, mlad i samo Izabelu vidi. Njih dvoje će izroditi smele sinove koji će imati sve najbolje osobine Goncaga i Estea. U Mantovi neće biti spleta i poroka, neće biti zlog namesnika koji radi na propasti istinskog vladara sa željom da mu preotme vlast.

Da, Izabeli će sigurno biti bolje. Ona i Frančesko su plemeni ti ljudi koji će vladati plemenitim društvom; Il Moro i milanski dvor su pokvareni.

A ako se ispostavi da ju je Fortuna prevarila, onda će uzeti sudbinu u sopstvene ruke. Znaće kako da ispravi Fortuninu grešku. Često se pitala spada li Fortuna u Božju nadležnost ili vlada sopstvenim kraljevstvom. Mada je sigurna da je ta misao jeres, mora njome da se pozabavi. Učili su je da Bog jeste, da je bio i da će uvek biti. Ali jedinstvena predstava o Fortuni preživela je vekove crkvenih učenja. Bog je svemoguć, ali je Fortuna preostala od olimpskih bogova koje su toliko zanimali ljudski poslovi. Dok su Zevs, Hera i ostali danas živi samo na slikama, skulpturama, mitovima i antičkim ruševinama, Fortuna se i dalje svakodnevno upliće u tok ljudskih poslova. Izabela zna da nije usamljena u takvim stavovima. Zar svaka kuvarska pomoćnica, svaki vojnik, ne moli Fortunu i njoj zahvaljuje?

Bog, Fortuna – jedno ili oboje će se se za nju postarati, ili će se ona sama postarati za sebe. Kao što je njen pobožni otac uvek savetovao: „Iskreno veruj u našeg Gospoda. Klanjaj se njegovoj veličini i danju i noću. Gradi katedrale njemu u slavu. Imaj vere u njegovu volju. Ali nemoj se uvek oslanjati da će on učiniti ono što želiš.“

DRUGO POGLAVLJE

0 * IL MATTO (LUDA)

IZ LEONARDOVE BELEŽNICE:

Jedan starac, nekoliko sati pred smrt, rekao mi je da je proživeo stotinu godina i da ne oseća nikakvu bolest sem slabosti. Tako sam, dok je sedeo na bolničkom krevetu, bez ikakvog pokreta ili znaka da nešto nije u redu, gledao kako odlazi iz ovog života. Izvršio sam autopsiju da bih ustanovio uzrok tako spokojne smrti, i ustanovio da je nastupila od slabosti, zbog otkazivanja arterije koja hrani srce i donje udove, koja je bila suva, smežurana i svela.

Drugu autopsiju sam izvršio nad dvogodišnjim detetom, i ustanovio sam da je sve suprotno nego kod staraca.

O suprotnosti između mladih i starih:

Vene mladih su prave i pune krvi, ali su u ostarelima izuvijane, pljosnate, smežurane, i krv kroz njih teško protiče.

Jetra, koja je u mladosti tamnocrvena i čvrsta, u starosti je bleđa, bez crvenila od zdravog protoka krvi, a vene ostaju prazne. Štaviše, kod staraca tekstura jetre može da se uporedi s mekinjama potopljenim u malo vode.

Debelo crevo je kod staraca tanko, postaje uzano kao srednji prst na ruci, dok kod mladih može biti široko skoro kao ljudska ruka.

U životu, lepota nestaje; ne i u umetnosti.